

1 **Rumenia – Survivor cun virtuosited** *da Gisula Tscharner*

2 Ils tschiaungers m'haun güdo a piglier our dal vagun mieu velo paquetto ed il bagagl per
3 duos eivnas. Il conductur m'ho do ün pêr tips a regard hotels ed il taxist m'ho s-chargio
4 bain, cuort aunz mezzanot. Üna buna fin dal lung viedi cul tren da Sargans sur Vienna,
5 Budapest ed Oradea fin a Satu Mare. Ed hoz in damaun, ün di da gün dal 2008, essans nus
6 ün sper l'oter sülla piazza principela da la cited, mieu velo ed eau. Tuot es pront: ova, picnic
7 sech scu reserva, raps s-changios, il passaport e mieu pledari pitschnin; ils duos sachs per
8 minch'ora sun bain franchos davous la sella.

9 Aint il büro turistic am vulaivi auncha infurmer davart las pussibiliteds da durmir in
10 champagna. Il funcziunari ho piglio ün pêr prospects giò da la curuna, am dumandand per
11 inglais che museums, che chastels u che clostras chi m'interessan... „Ünguotta da tuot que“,
12 d'heja respus per rumen. „La Rumenia da pü bod nu'm fascinescha taunt scu quella dad
13 uossa. Eau vuless visiter il pajais scu ch'el es, vzair ils umauns scu ch'els vivan, lur
14 minchadi.“ L'hom ho ris cordielmaing alluntanand ils prospects ed ho dit: „Grandius! Cler,
15 pensiuns chatta Ella cò e lo, eir cun dumander a la gliעד. Noroc, sanatate, drum bun!“ (per
16 rumauntsch: furtüna, sandet, bun viedi).

17 Cun quist paquet da giavüschs, tipic pels Rumens, schmachi ils pedals e part.

18 Sülla charta da vias fo mia ruta ün grand „s“ tres l'inter pajais – alura esa da cumanzer il
19 viedi in direcziun nordost, vers il cunfin ucrainais. Las pas-chüras, steppas grandas – a l'ur
20 da la Puszta – vaun svelto a fin ed eau vez adüna dapü terrain früttaivel e cultivo; las prümas
21 collinas s'ozan da la planüra, am laschand ingiuviner las muntagnas carpaticas.

22 Bger trafic nun ho que süllas vias laterelas, però las fuormas per gnir inavaunt sun
23 multifaras: mnadüras da chavals, autos da furniziun pitschens, camiuns grands da 40
24 tonnas, poch autos, peduns, velos vegls, dal vest. Ils velos vegnan druvs exclusivmaing
25 per ir vi e no traunter vschinaunchas ed ers, e que variescha traunter 500 meters e tschinch
26 kilometers. Autos vezzi fich d'inrer ed ils purs stöglian fer tuot a pè ed a maun, sainza veicul;
27 beos quels chi haun almain ün velo! Vi da la staungia traversela vegnan liedas tuot las
28 üsaglias – zappa, fotsch, fuorcha – e davousvart tschainta la duonna u üna granda raccolta
29 da verdüra. Eau am poss be schmüravglier cu cha tuot vo ün sper l'oter vi süll'unica via.
30 Trottuars nu do que insomma üngüns, niaunch'aint illas vschinaunchas. Ils Rumens vaun
31 fich svelto cul camiun, cul auto; però a sun sensibilisos per velos da lavur e mnadüras da
32 chavals chi cumperan tuot in üna vouta davous la prosma stüerta – lur reacziun es
33 fenomenela.

34 Be tar me nu funcziuna que adüna. S'inclegia perque cha la ciclista svizra circulescha eir aint
35 il trafic da transit e que nu's cugnoscha in Rumenia. Cur ch'eau od il tüter d'ün camiu
36 davousvart, d'heja da fügir dalum davent da l'asfalt – a nun importa scha'd es lo planiv u üna
37 costa stipa.

38 *Idil medieveil? Provocaziun?*

39 A Sapanta d'heja visito il „Sunteri alleger“, uschè as nomna'l propi, ed el es alleger, pelvair!
40 Ed uossa vo que inavaunt tres las valledas verdas da Maramures. Davent da la sella d'heja
41 üna buna invista illa vita purila, aint e dadour las vschinaunchas. Tuot las chesas sun
42 construidas in stil rumen, simplas, pitschnas e fich veglias; düraunt quists prüms duos dis nu
43 d'heja vis ün'unica chesa nouva u renoveda, almain na illa cuntredgia rurela. Homens e
44 duonnas, giuvenils e vegls, tuots lavuran a maun süls ers da la damaun a la saira; quels sun
45 pü pitschens cu ün er agricul modern, ma eir pü grands cu ün üert. Las dimensiuns as
46 cunfaun exactamaing per lavurer cun ün chavagl u sainza. Que pera evidaint cha la gliעד
47 hegia avuonda da manger per l'egna famiglia; però vender lur prodots nu paune, nun aviand
48 üngün veicul adatto per ils mner aint il prossem lö pü grand e dalöntschi davent. E sainza
49 raps nun es que pussibel dad ir illa pratcha d'ün daintist, d'ün optiker u d'ün ortoped.
50 Tractors nu d'heja vis inüngür düraunt quists duos dis.

51 Ils guaffens vegls invezza vegnan trattos e chüros cun eleganza professiunela. Aint illas
52 vschinaunchas vezzi tuottadi gliעד chi lavura qualchosa ed iffaunts chi faun gös, chi spettan
53 il bus da scoula, chi staun auncha intuorn zieva cha quel als ho s-chargios. E tuottüna:
54 Üngüna hectica, discuors vivs a l'ur da la via, fatschas da bellezza e d'üna tscherta sgürezza
55 chi'm fo impreschiun. Ils bgers umauns portan üna dignited zuppada.

56 Viagiand sün mieu esan d'aluminium am sainti viepü pitschna e melsvouta traunter quists
57 umauns chi mainan lur vita simpla cun virtuosited e cumpetenzza! Las prümas mnadüras da
58 chavagl, zieva Satu Mare, vaivan auncha provocho in me sentimaints romantics e museels –
59 dit sinceramaing. Our d'ün sentimaint da situaziun penibla d'heja activo la cumpaschiun l'l
60 sen da „nus vains meglider, vus essas povers“; ma la varguogna es be gnida auncha pü
61 granda tres quista tenuta da suringio. Uossa d'heja ün'otra tenuta, quella dal respet e da
62 l'interess. Mia poverted am vain consciainta ed eau inscuntr üna nouva ricchezza.